

A JÓ POLGÁR

KISSNÉ NOVÁK ÉVA

A jó polgár értsen mind a vezetéshez, mind az engedelmességhez, és képes is legyen rá, s éppen ez a polgárerény, hogy mind a kettőhöz értve tudja vezetni a szabad embereket.”¹

Ezt a mondatot Arisztotelész *Politika* című művéből idéztem. A mondat nem szorul értelmezésre, de Arisztotelész szükségét érzi, hogy a legfontosabb polgárerényeket megemlítsse. Így pl. a józanságot, igazságosságot, a megfontoltságot, majd végig gondolja és gondoltatja az olvasóval, hogy vajon a kézművesek, a felszabadítottak, a bér munkások is rendelkeznek ezekkel az erényekkel. Az akkor létező görög városállamok gyakorlatát vizsgálva megállapítja, hogy ezek a derék ember erényei is, és az ilyen erényekkel rendelkező ember egyes államokban polgárnak minősül és vezetőnek választható, „míg másokban – ezeket hívjuk arisztokratikusnak – ez nem elégséges”.

A polgárerények között előkelő helyet foglal el a bölcsesség. Mint tudjuk a négy kardinális erény a görög filozófiában a bölcsesség, a bátorság, a mértékletesség és az igazságosság. Szókratész a védőbeszédében hangsúlyozza, hogy küldetésének tekinti az athéniaiak és főleg az ifjak nevelését, ezért fogalmaz így: „... akivel csak éppen találkozom közületek, a szokott módon eképen szólva hozzá: Ejnye, te legderekabb ember, athéni polgár vagy, a bölcsességben és hatalomban legnagyobb és legkiválóbb város polgára; nem szégyelled hát, hogy mindig csak a vagyonod lehető legnagyobb gyarapítására van gondod, meg hírnevedre, megbecsültetésedre, de a belátásról, az igazságról és arról, hogy a lelkedet a lehető legjobbá tedd nem is gondoskodik, nem is gondolkodik?”² Sokkal fontosabb ugyanis a lelkünkel való törődés, mint a vagyonunkkal, hiszen „nem a vagyonból lesz az erény, hanem az erényből a vagyon és minden más a jó ember számára, a magánéletben is, a közéletben is.”³ Az athéni demokráciában valóban a polgár, állampolgár olyan szabad embert jelentett, akinek joga és lehetősége volt részt venni a népgyűléseken, szavazni a polisz ügyeiben, dönteni az ott felvetődött kérdésekről. (Mint tudjuk Szókratészt is az athéni férfiak népgyűlése ítélte halálra szótöbbséggel.)

¹ Arisztotelész: *Politika*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1969. 16.

² Platón: *Szókratész védőbeszéde*, In. Platón Összes Művei I. kötet Európa Kiadó, 1984. 422.

³ U.o.

A római polgár kissé eltérő tartalmat hordoz. A latin *civis* szó tehető jómódú gazdát vagy iparost jelent. Ez a jelentés elsősorban a Rómában élő szabadokra vonatkozott, akikre érvényes volt a római jog annak minden elemével együtt. Beleszólhattak az állam ügyeibe, szavazati joggal rendelkeztek, joguk volt továbbá birtokszerzéshez, fellebezéshez, hivatalviseléshez, házasodáshoz, stb. Azt mondhatnánk, hogy szuverén polgárok voltak.

Középkorban az egyre szaporodó és növekvő városok lakóit illette meg a polgár megnevezés, akik gyakorta a volt földesúr, a lovagok elől menekültek a viszonylagos szabadságot biztosító városokba. Ők a megélhetésüket már nem a föld és annak művelése révén igyekeztek biztosítani, hanem valamilyen mesterségbeli tudás megszerzésére, és ezáltal mind tökéletesebb munkavégzésre töredek. Tudásukat, ismereteiket, képzügyességüket, megszerzett tapasztalataikat fordították szembe a természet nyers erőivel, s váltak a városok megbecsült polgáraivá. Jogaik védelmében céhekbe tömörültek, amelyek egyszerre voltak erős szakmai szervezetek, és egyúttal a város életének, fejlődésének, sőt védelmének is jelentős egységei.⁴ A céhek maguk őrizték gondosan jó hírüket, ügyeltek a munkájuk színvonalra, az általuk készített dolgok jó minőségére. Egy céh tagjává válni, ott mester címet szerezni komoly rangot jelentett, és valóban kitüntetett szakértelmet igényelt. A céhek saját kasszával rendelkeztek, belső törvényeik voltak, amelyek azt hivatottak biztosítani, hogy a hozzájuk tartozó emberek és az általuk végzett munkák egyaránt a céh jó hírnevét öregbítsék. A városok maguk is óvták saját céheiket és természetesen polgáraikat is. Nagyon különböző formáit találjuk ennek, ha a korai középkorban kutatjuk a polgári lét körülményeit és formáit. A polgár számára már nem a történelminek tekinthető név, az adott szó volt a gazdálkodás meghatározó alapja, hanem a szerződés, amelynek írott betűit mindkét fél betartotta és betartatta. Nem kell feltétlenül a középkori dokumentumokat tanulmányozni, hiszen az ezek ismeretében született szépirodalmi alkotások is számtalan példával szolgálnak. Gondoljunk csak Shakespeare *Velencei kalmárjára*, amelyben Antonio a szó szerint saját húsát kockáztatva ígéri a szerződésben, hogy ha adósságát a kikötött időig nem tudja visszafizetni, akkor Schylock egy font húst kívághat a testéből. Ez a történet azért is figyelemre méltó, mert arra is példát kapunk, hogy a városállam milyen módon védi a maga polgárait. A darab drámai csúcspontján tudjuk meg, hogy Velence törvénye szerint, aki a város polgárának vérért ontja, az maga is halállal lakol. De említhetjük Mikszáth *Fekete város* című regényét, amely

⁴ Patinás régi városok helyenként még ma is őrzik a különböző céhek bástyáit, utalva arra a meghatározó szerepre, amelyet a céhek a maguk fénykorában a város védelmében betöltöttek. Pl. Kolozsvárott még áll a szabók bástyája

Lőcse város sajátos törvényeiről ad képet, vagy Szabó Magda több írását (regényt, drámát) amely Debrecen törvényeit, szellemét örökíti meg.

A városok és a polgárosodásban élen járó területek voltak a korabeli Magyarországon a legfogékonyabbak a reformáció gondolatosságára.⁵ A reformáció, amely mind teológiájában, mind annak gyakorlati következményeiben a gondolkodó, szabad polgár önállóságára, szigorú erényeire, öntudatára, szorgalmára és hitére épült, elsősorban azokban az országokban vagy országrészekben terjedt, ahol jelentős gazdasági fejlődés volt tapasztalható. Fogalmazhatjuk ezt úgy – tudatában a probléma leegyszerűsítésének – ahol a polgárosodás az élet sok területén – ipar és kereskedelem fejlődése, városiasodás, iskolák alapítása, tudományos kutatási központok létrejötte stb. – látható eredményeket produkált. Így nem tekinthető véletlennek, hogy Magyarországon, Erdélyben és a Felvidéken jöttek létre kálvinista, lutheránus gyülekezetek, és az sem, hogy az egyetlen magyar alapítású vallás követői az unitárius hívők is Erdélyben alakították meg gyülekezeteiket, és hozták létre templomaikat. A méltán híres tordai országgyűlés (1568), mely először mondta ki a felekezetek egyenlőségének elvét jeles bizonyítéka ennek a folyamatnak.

A 16. századtól láthatóan nőtt a polgárok számbeli aránya, gazdagsága és jelentősége. A középkori polgár főleg saját városának a polgára, de az iparosodás, és főként a kereskedelem, a pénzforgalom következtében a polgárság szerepe, funkciói az állam egésze szempontjából is mind fontosabb lett. Az államnak szüksége volt a polgárság pénzére. Erre bájos példa: Szamosújvár örmény kereskedői I. Ferenc császárnak nyújtottak anyagi támogatást 1806-ban, amelynek fejében egy igen értékes festményt⁶ kapott a város örmény temploma, mivel a császár nem tudta megadni a kapott hitelt. A feudális hatalom talán a régi rendet támogatta volna, de nem nélkülözhetette a polgárság anyagi támogatását.

Az újkor polgári filozófiáinak meghatározó szerepe volt ebben a folyamatban. Az egyenlőség gondolatának első megfogalmazásai támogatták a polgárság törekvéseit a tudás megszerzésére, a hatalom működésének megértésére. Az a gondolat, hogy pl. a megismerés tekintetében egyenlő esélyeink vannak – emlékezzünk Descartes írásaira! –, minden bizonnyal jelentős lépés. Ezért volt kulcskérdése a 16-17. századnak a megismerés lehetőségének, módszereinek, az igazsághoz vezető útnak a feltárása. Az ún. társadalmi szerződés elméletek is arról tanúskodnak, hogy a kor polgárát komolyan

⁵ Lásd erről Max Weber: *A protestantizmus avagy a kapitalizmus szelleme* című művét!

⁶ Hans Holbein vagy Rubens egy festményét.

érdekelte, hogy miként jött létre az állam, és egyfajta legitimitációt jelentett a feltételezés, hogy a szerződés kötésénél mindenki ott volt⁷.

Formálódik az a meggyőződés, hogy a polgár, aki jövedelemmel rendelkezik, aki adót fizet, az részese kell, hogy legyen a hatalomnak, mert képes felelős döntéseket hozni. Ha visszagondolunk a szerződéselméletekre Hobbes-tól Spinozán keresztül Locke és Rousseau-ig, akkor elég világosan kirajzolódik ez a folyamat. Ebben a különböző nagy formátumú történelmi események (pl. az angol vagy a francia forradalom, Napoleon császársága és főleg a *Code Napoleon* megjelenése) katalizátorként működtek közre. Természetesen nem vállalkozhatunk arra, hogy ezt akárcsak vázlatosan is áttekintsük. Előadásomban magának a polgár szónak jelentésváltozásait igyekszem nyomon követni ügyelve ennek erkölcsi tartalmára is.

Nem választható el ez a folyamat a nemzet fogalmának alakulásától, illetve magának a nemzetállamoknak a formálódásától. Nem feladatunk elemezni ezt a hosszú és ellenmondásokkal terhelt folyamatot, hisz tudjuk, hogy Európa szinte minden országában gazdaságilag, politikailag, vallásilag, nyelviileg széttagolt kisebb-nagyobb fejedelemségekből, királyságokból, országokból jöttek létre egy hosszú vajúdási folyamat végén az un. nemzetállamok, amelyek napjainkig magukon viselik megszületésük következményeit. Az azonban állítható, hogy a polgárság ebben történelmi menetelésben jelentős szerepet játszott. Tevékenysége, érdekei, hazai és nemzetközi kapcsolatai arra késztették, hogy segítse azt a folyamatot, amelynek eredményeként biztonságban kereskedhet, ipart űzhet, befektetheti a pénzét mind szélesebb körben és területen. Ennek egyik jól kitapintható jelét képezi a nemzeti nyelvért, és kultúráért folyó küzdelem. Kelet-európai és így magyar sajátosság is, hogy nálunk még ennek a folyamatnak az élén is a haladó nemesség állt. Közismert tény (tényleg az, vajon a jelenlegi iskolások is így tudják?!), hogy nálunk egy lassú és megkésett polgárosodási folyamat zajlott, amely a reformkorral vette kezdetét és szorosan összekapcsolódott a nemzeti függetlenség gondolatával. „Jelszavaink valának haza és haladás” –írja Kölcsey Ferenc. Ez a fejlődés azonban 1849-el elbukott és csak a kiegyezés után kapott új lendületet. Ehhez azonban nem állt rendelkezésre sem elegendő tőke a magyar gazdaságban, sem elégséges képzett, hozzáértő polgár és munkaerő⁸. A magyar

⁷ „... minden hatalmat egyetlen személyre vagy olyan gyülekezetre ruházunk át, amely akaratomat szótöbbséggel egyetlen akarattá alakíthatja át... mintha mindenki mindenkinek ezt mondta volna felhatalmazom ezt az embert vagy ezt a gyülekezetet, ráruházván azt a jogot, hogy kormányozzon engem, feltéve, hogy te is ráruházod ezt a jogot, és minden cselekedetére felhatalmazást adsz.” Hobbes: *Leviatan*, Magyar Helikon, 1970. 148-149.

⁸ Emlékezzünk Széchenyi István munkásságára!

polgárosodás meghatározó szereplői a monarchia fejlettebb területeiről érkeztek. A befektetők, a tőke tulajdonosai, sőt velük együtt a képzett munkások is idegen nemzetek polgáraiként érkeztek ide hozzánk. Ezt fogalmazta úgy Szűcs Jenő, hogy a magyar polgárosodás „nem szerves fejlődés” révén jött létre⁹. Ez az idegen eredetű polgárság meglehetősen gyorsan asszimilálódott és nemcsak a gazdasági élet korábban nem látott fellendülését hozta létre, de a kultúra területén is látványos eredményeket hozott. A polgár mégis valahogyan idegen test maradt a magyar hazában. Márai sorait idézem: „...polgárnak lenni a szó nyugati értelmében más, mint polgárnak lenni odahaza... nemcsak a négy szoba teszi meg... Goethe összes művei a könyvszekrényben, meg a finom úri társalgás, Ovidius és Tacitus műveinek az ismerete... Zavartan éreztük, hogy polgárnak lenni nem egészen ugyanaz Nantes-ben, mint Kassán – mi odafent, a mi nagy urbanitású felvidéki városainkban, valahogy kínos-lelkiismeretesen voltunk polgárok, úgy iparkodtunk, mint az eminens diákok, valósággal szorgalmi feladatokat végeztünk polgáriasságból, ernyedetlenül civilizálódunk.”¹⁰

Ez a polgárság sokkal nagyobb készséget mutatott a magyar tudomány és kultúra fejlesztésének ügyében, mint a törzsökös nemesség. A nemzeti jelleget és a tradíciókat féltő magyar értelmiség mégis gyanakvással figyelte ezt a tevékenységet és már a 30-as években elkezdődött egy sajátos polémia, amely az urbánusok és népiek vitájaként manifesztálódott. Eredetileg irodalmi vitaként indult, amelyben magyar kultúra legjobbjai vettek részt.¹¹ Ez a értelmiségiek között folyó szellemi párbaj drámai módon találkozott a 30-as években felerősödő fajelmélettel. Az urbánusok a polgári haladás, a szabadság, a liberalizmus eszméit képviselték, a népiek féltve nemzeti értéinket, kultúránkat a polgárosodás sajátos magyar útját keresték. Ennek folytatását valamennyien ismerjük. Témánk szempontjából csak azt emelném ki, hogy ez a szembenállás nem zárult le a háború pusztításaival, az emberi áldozatok tömegével. A vita az ellentétes, sőt ellenséges álláspontok között tovább folytatódott részben a kultúra alkotásairól folyó polémiákban, gyakran félig rejtett félig nyílt politikai diskurzusokban. Tanulságos ebből a szempontból is olvasni Szegedi-Maszák Mihály tanulmányát.¹² Országunkban az egyes

⁹ Szűcs Jenő: *Vázlat Európa három történeti régiójáról*, Magvető Kiadó, Budapest 1983.

¹⁰ Márai Sándor: *Egy polgár vallomásai*, Vörösvári Publishing Co.Ltd Toronto, 1990. 191.

¹¹ A népiek oldalán Németh László, Illyés Gyula, Erdei Ferenc, az urbánusok között pl. Kosztolányi, Karinthy.

¹² Lásd Szegedi-Maszák Mihály: *A magyar irodalom története III.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1997.

történeti eseményekről, azok megítéléséről folyó viták nem a tudomány nagy kérdéseinek elméleti tisztázását hivatottak elősegíteni, miként pl. az emigrációban született irodalmi alkotások megítélése sem hermeneutikai vagy esztétikai probléma, hanem mindegyik politikai állásfoglalás, amelynek mélyén a polgárosodáshoz való ambivalens viszonyunk található. A II. világháború után a polgár nálunk szitokszó lett, jelzős alakja a polgári vagy a kispolgári már magában hordta a lebecsülést, a lesújtó kritikát. Az ötvenes években a polgár szó jelentéséből minden pozitív tartalmat (pl. műveltség, nyelvek ismerete, kulturális nyitottság stb.) kimostak.

E hányatott sorsú fogalom a rendszerváltáskor került be újra a köztudatba. Láthatóak voltak a tévében polgári otthonok, melyekben figyelemre méltó könyvtárak voltak, kiderült, hogy e társadalmi rend (Max Weber) vagy osztály (Marx) tagjai olyan szakértelemmel, kultúrával rendelkeznek, melyekre a változások helyes irányba tereléséhez nagy szükség van. Figyelmet, szerepet és pozíciókat kaptak. A népiek Lakiteleken formálták a jövőképet. Emlékeztet, hogy a polgár szót ekkor még egyetlen párt sem emelte be a nevébe, de programját tekintve leginkább a magyar liberális párt az SZDSZ közelített azokhoz az eszmékhez, amelyek polgárinak nevezhetők. A FIDESZ közel állt ehhez az eszmerendszerhez. Működésének kezdetén Fiala Demokraták Szövetsége nevet viselte, az első demokratikus választásokon még ezzel a névvel indult. 1995-ben döntöttek a FIDESZ Magyar Polgári Párt elnevezés mellett. 2003-tól pedig a FIDESZ Magyar Polgári Szövetség nevet vették fel. Érdekes lenne eltöprengeni azon, hogy a névváltoztatásnak milyen motívumai voltak. Mennyire befolyásolta ezt a tényt a 2002-es választási vereség? E a dolgot azonban nem erről kíván szólni. A tény ismert: a FIDESZ a jobboldali erőket igyekezett összefogni a baloldallal szemben. Ez a nyilatkozatokból egyértelműen kitűnik. Erre hozták létre, szervezték meg az ún. polgári köröket. A feladat „készenlét és mozdulás, ha eljön az idő” és a lelkesítő mondat: „Hajrá Magyarország, hajrá magyarok!”¹³. Ezen túlmenően a polgári körök főleg gyakorlatias feladatokra szerveződtek (pl. kopogtató cédulákat gyűjtöttek, ellenőrizték a választás tisztaságát) ideológiailag kevésbé tisztázott háttérrel. A magukat jobboldali pártként definiáló politikai erők vezetői között sem volt egyetértés több tekintetben. Nem fogalmazódtak meg nem tisztázódtak azok a polgári értékek, amelyek mentén politizálhattak volna. Talán egyetlen érték kapott hangsúlyt: a nemzet, ez is kissé szűken értelmezve, mert elsősorban a

¹³ Mielőtt meghatódnánk e hazafias jelszó szépségén, jusson eszünkbe Széchenyi István egy gondolata!

„A magyar szó még nem magyar érzés, az ember, mert magyar még nem erényes ember, és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi. S hány ilyen külmázos dolgozik a haza meggyilkolásán...”

nyelv, a kultúra oldaláról közelítették meg. A nemzeti érzés a trianoni határok által elszakított magyarság és az anyaország ismételt egyesítését tartotta fő kérdésnek. Ezt a vágyat kielégítette a kettős állampolgárság lehetővé válása.

A polgári értékek csak néhány szerveződésben voltak érzékelhetők. Ilyen volt pl. a Professzorok Batthyányi Köre. Nem tekinthető véletlennek, hogy éppen ebből a körből kerültek ki a FIDESZ gyakorlati politikai döntéseinek első komoly kritikusai, akik elvi alapon bírálták azokat a lépéseket, amelyek semmilyen módon nem illeszkedtek egy polgári értékrendbe. Nem helyeselték az erősen autoriter módon működő gazdasági döntéseket, a nagyon is átlátszó klientúra építést, az egyre inkább erősödő központosítást éppúgy, mint a háttérbe szorított oktatásügyet, az egyetemi autonómia megnyirbálását, a mellékvágányra utasított egészségügyet, az Európai UNIÓ-val szemben tanúsított magatartást stb.

2010 után sem változott alapvetően a helyzet, ami a polgári értékeket illeti. A hatalmat megszerző párt(ok) lázas igyekezettel grundoltak egy olyan általuk polgárságnak nevezett rendet, amely komoly gazdasági hatalomra tett szert. Ez egy meglehetősen szűkkörű, politikai megfontolás által motivált gazdasági eszközökkel támogatott csoport, amelynek tagjai főként a nagy állami beruházásokon kerestek hatalmas vagyonokat. (A választásokon ígért kisvállalkozások támogatása írott malaszt maradt.) Ez a hirtelen meggazdagodott réteg a korábban jellemzett polgártól több tekintetben eltér. Nem járta végig a felemelkedés gyakran nem egyszerű útját. Neki ölébe hullott mind az anyagi, mind a politikai támogatás. Önteltsége, gőgje nem a maga által elért eredményekre épül, hanem a lojalitással szerzett vagyonra. Nem rendelkeznek olyan nemzedéki elődökkel, akiktől megtanulhatták volna a tisztas munkát, az okosan és korrekt módon szerzett pénz becsületét, a közösség megbecsülését és annak jelentőségét. Nem tanulta meg, hogy polgár az, aki államát, nemzetét a környező világban el tudja helyezni (ezért elhiszi, hogy mi világhatalom vagyunk); tudja, hogy az intézmények (állam, egyház, sajtó, média) mire valók, és nem helyesli, hogy minden eszköz kizárólag az autoriter módon kormányzó párt kezében legyen. Nem látja, és nem érti a kulturális különbségeket, ezért gondolkodás nélkül elhiszi – vagy legalább is úgy tesz – a demagógia által tálalt ostobaságokat. Nem érti meg más népek küzdelmét a szabadságért, az egyenlőségért, az igazságért. Számukra a tudomány csak a technológiai haladásban megnyilvánuló eredmény, s ennek tágabb következményei nem érdeklik, nem is értik.

Gondoljuk végig együtt a legfontosabb polgári értékeket, melyek a polgárosodás folyamatában lassan kristályosodtak ki, és amelyek a tényleges polgári társadalmakban érvényesülnek is.

– **Az emberi méltóság és annak tisztelete.** Ez magába foglalja, nemcsak az emberi élet értékét, de véleménynyilvánítás szabadságát, az emberi jogokat, sőt a kisebbségben élők jogait is.

– **A döntéshozatalban való jog.** Ez nemcsak a választás (nem manipulált) lehetőségét jelenti, hanem a tényleges döntésben való jogot, annak esélyét és tudatát, hogy képesek befolyásolni a döntést. (Nem levelezés útján megvalósuló népszavazást!)

– Fontos érték az információhoz való jog. Ennek elengedhetetlen eszköze a sajtó szabadsága! A polgár megtanulta, hogy az információ maga is hatalom. Napjainkban az egyik legfontosabb hatalmi ág. Ez akkor is igaz, ha az információt – mint tudjuk – az emberek maguk értelmezik.

– **A polgári társadalom létrejötte pillanatától kezdve tudáscentrikus.** A polgár tudja, hogy felemelkedésének záloga az ismeretek rendszere, a tudás. Ezért támogatja is a tudás megszerzésének módjait.

– **A polgár törekszik a maga autonómiájának kialakítására.** A csoportjától függetlenül is tud ítéletet alkotni. Tud és mer kérdezni. **A polgár olyan társadalmat preferál, amely képes a fejlődésre, amelyik nyitott a változásokra.**

– **A polgár méltányolja és támogatja az állampolgárok önálló kezdeményezéseit,** amelyek a társadalom problémáinak megoldását segítik elő, vagy amelyek ráirányítják a figyelmet kisebb közösségek gondjaira. **A civil szervezetek a fejlett polgári társadalmaknak kitüntetett csoportjai.**

S most tekintsük át mi a magyar valóság!

– Az emberi méltóság semmibevevése zajlik abban az épületben, amit Országháznak hívunk, s amely a legfőbb öre kellene, hogy legyen ennek az értéknek. Csak azokra a kérdésekre válaszolnak, amelyek számukra nem kényszerű, a tiltakozókat kitiltják vagy megbírságozzák, a nőkre dehonesztáló megjegyzéseket tesznek a kormányzó párt tagjai, hogy csak néhányat említek az ismert „viselkedési formákból”.

– A döntésben való részvétel csak formálisan adott a magyar polgárnak, mivel csak azok a kérdések kerülhetnek valójában a széles köz-

vélemény elé pl. népszavazás formájában, amelyeket a hatalmon lévő párt engedélyez. A törvény által előírt szabályok kijátszásában olyan megoldásokhoz folyamodnak, amelyek iskolapéldái lehetnek a jog és a törvény megsértésének, lábbal tiprásának.

– A sajtószabadság gyakorlatilag nem létezik. A kormánytámogatást csak azok a lapok kapnak, amelyek hajlandók a kormány propaganda szócsövei lenni. Közismert, hogy a vidéki sajtóorgánumokat kormány közeli vállalkozók tartják kézben.

– A demokrácia látszatát sem igyekeznek megteremteni, és ez ellen még nem az ország többsége tiltakozik sajnos, hanem csak a fiatalság és az értelmiség azon része, amely valóban érti, érzi ennek fontosságát. Ez polgári társadalomban nem így lenne. A kormányzat számára ez kényelmes helyzet, ezért nem is kíván változtatni rajta. Nekik engedelmes, szófogadó alattvalók kellenek, nem gondolkodó és véleménnyel rendelkező polgárok, akik kérdeznek, választ várnak és kikényszerítik a válaszokat.

– Az oktatási rendszer „modernizálása” is azt a célt szolgálja, hogy minél kevesebb alaposan képzett, gondolkodó ember legyen e hazában. „A tudás hatalom” ezt már Bacon megfogalmazta. Ehhez a hatalomhoz azonban nem kívánják a mai magyar fiatalokat hozzásegíteni. Ezért már nem csak a felsőfokú végzettségűek, de a középiskolások, a gimnáziumi végzettséget megszerezők számát is limitálják.

– A migráns-ügyben folytatott manipuláció eredményességét számátalan konkrét eset bizonyította az elmúlt időszakban. Legalább a magát kereszténynek mondó politikusok figyelmeztethetnének arra, hogy „aki szelet vet, vihart arat!”. A gyűlölet elszórt magvai nemcsak ott és akkor fognak kikelni, amikor szeretnék.

Sajátos, hogy hazánkban éppen a magát polgárinak nevező kormány tekinti a civil szervezeteket főellenségének. A civil szervezetek valóban „a szabadság kis körei” Bibó István kifejezését használva, akik társadalmunk sok területén igyekeznek az elesetteknek, a rászorulóknak segíteni, mivel az állam segítsége sok helyre különböző okok miatt nem jut el. Úgy vélem, hogy akik saját hivatásuk, munkájuk mellett még tudnak energiát és időt szánni különféle tevékenységekre, amelyek az emberek közérzetét, életkörülményeit javítják köszönetet, dicséretet érdemelnek, ahogyan ez minden polgári társadalomban tapasztalható.

Előadásom címe: Ki a jó polgár? Azt gondolom az elmondottakból kirajzolódt, de szeretném összegezni, amit erről gondolok.

A jó polgár az, aki egyaránt jól ismeri jogait és kötelességeit, és mind-egyikhez ragaszkodik és igyekszik teljesíteni. Az előbbiből előnyök, hasznok fakadnak, az utóbbival a maga közösségét, nemzetét gazdagíthatja. Ezek ismerete nem a születéssel kezdődik, hanem a tanulással, ezért áhította már Széchenyi is a „kiművelt emberfők sokaságát”.

A jó polgárnak törekvései, vágyai vannak, (valószínűleg a rossznak is) amelyeket a fent említett jogok és kötelességek, azaz a többi polgár törekvései, vágyai korlátoznak. Ezt, mint racionális lények tudomásul vesszük. (Erről szóltak már a társadalmi szerződéselméletek is.) Az érdekek és vágyak tarka zúrzavarában képesek vagyunk teremteni egy rendet. Ezt hívjuk szabadságnak. Már Berzsényi is úgy fogalmazott: „Szabad nép tesz csuda dolgokat” S ebben a szabadságban az egymás mellett élő és dolgozó, akaró polgárok megteremthetik azt az állapotot, amit békés egymás mellett élésnek, társadalmi igazságosságnak nevezünk. De ez csak akkor áll elő, ha ezt az állapotot nem ránk kényszerítik, hanem saját belátásunk, emberségünk, erkölcsi érzékünk, tudásunk is így diktálja, s ha azt tapasztaljuk, hogy ez a rend valamennyiünk, de legalább is a többség érdekeit szolgálja.

Egy olyan Széchenyi idézettel szeretném zárni mondandóm, amely ma is nagyon aktuális: „A nemzeti értelem lehető legnagyobb kifejtését tartom nemzőoknak, melyből nemzetiség, honszeretet, közlélek, polgári erény, közboldogság s nemzeti dicsőség fakad.”